

NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ V PRÁVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

LENKA BAHÝLOVÁ

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá využíváním nápravných opatření v oblasti ochrany životního prostředí, kde jsou spjata zejména s řešením ztrát na životním prostředí. Přestože nápravná opatření nejsou zařazována mezi sankce, mají podobné účinky. Článek se zaměřuje na přijímání a ukládání nápravných opatření podle vybraných složkových zákonů a rovněž podle zákona o ekologické újmě, který je v tomto ohledu *lex specialis*. Cílem příspěvku je charakteristika podobností a zvláštností, poukazuje rovněž na nedostatky systému.

Key words in original language

Nápravná opatření, ochrana životního prostředí, sankce, zákon o ekologické újmě.

Abstract

This article deals with corrective measures in environmental protection. Their function in this area is primarily reparation of environmental harm. Although corrective measures are not subsumed among sanctions, they have similar effect. The article focuses on procedure of applying and imposing corrective measures according to chosen environmental acts (on water, wood, air, soil and nature protection) and to Act on Environmental Damage (No. 167/2008 Coll.) as *lex specialis*.

Key words

Corrective measures, environmental protection, sanctions, Act on Environmental Damage.

1. ÚVOD

Ukládání nápravných opatření obecně představuje jeden z nástrojů využívaných orgány veřejné správy při výkonu dozorové činnosti¹, respektive v návaznosti na tuto činnost. V právu životního prostředí² může

¹ Viz např. Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 311; Mates, P. Nápravná opatření ve správním dozoru. In Obchodní právo, č. 9, 1998, s. 22.

² Nicméně stejně je tomu tak ve správním právu obecně.

být povinnost k přijetí nápravných opatření ze strany povinných subjektů založena rozhodnutím správního orgánu o uložení nápravných opatření, v některých případech se může rovněž jednat o povinnost založenou ex lege. Nápravná opatření tedy představují administrativně-právní nástroj, který může mít jak podobu povinnosti založené zákonem, tak podobu povinnosti založené individuálním správním aktem orgánu veřejné správy³. Vzhledem k tomu, že nápravná opatření jsou mnohdy zároveň ukládána rozhodnutím o správním deliktu, a vzhledem k jejich účinkům vůči adresátům správního rozhodnutí, mohou být vnímány i jako nástroje sankčního charakteru⁴. Je však zjevné, že mezi nápravná opatření a tzv. klasické sankce, mezi něž lze ve správním právu řadit zejména finanční sankce (pokuty), zejména co do jejich přímých účinků na objekt ochrany (životní prostředí) nelze klást rovnítko. Byť podobnosti lze shledat co do účinků na povinný subjekt, (zasahují do jeho majetkové sféry), resp. co do funkcí, jež obvykle sankce plní.

Na úseku ochrany životního prostředí jsou nápravná opatření spjata zejména s řešením ztrát na životním prostředí, jedná se tedy o jeden z důležitých prostředků ochrany životního prostředí⁵. Výchozím právním předpisem práva životního prostředí, který počítá s přijímáním nápravných opatření, je zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon o životním prostředí“), v dalších předpisech (např. zákon o ochraně přírody a krajiny, vodní zákon, lesní zákon, zákon o integrované prevenci, zákon o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a mnoho dalších) jsou pak okolnosti přijímání těchto opatření specifikovány, a to vždy ke konkrétní poškozené složce, resp. objektu ochrany, životního prostředí. V případě některých právních předpisů jsou okolnosti a podmínky ukládání nápravných opatření specifikovány podrobněji (např. zákon o ekologické újmě, vodní zákon, zákon o geneticky modifikovaných organismech), někde je jim věnována pozornost mnohem menší.

Cílem tohoto příspěvku je poukázat na význam a úlohu opatření k nápravě v oblasti ochrany životního prostředí, a především „zmapovat“ problematiku nápravných opatření (s ohledem na omezený rozsah příspěvku jen) ve vybraných právních předpisech, z nichž stěžejní pozornost bude věnována zákonu o předcházení ekologické újmy a její nápravě, který (jako nejnovější

³ Viz např. Damohorský a kol. Právo životního prostředí. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 36 – 45.

⁴ Jak uvádí P. Mates, "v některých případech lze ovšem určit rozdíl mezi nápravným opatřením a sankcí jen velmi obtížně". Cit. Mates, P. Nápravná opatření ve správním dozoru. In Obchodní právo, č. 9, 1998, s. 22.

⁵ Viz Průchová, I. Formy činnosti veřejné správy na úseku ochrany životního prostředí. In Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí, I. Díl, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 123.

z uvedených právních předpisů) přijímání a ukládání nápravných opatření reguluje patrně nejpodrobněji.

Předkládaný článek si samozřejmě neklade za cíl komplexním způsobem analyzovat vybranou problematiku, jedná se spíše o další příspěvek k diskusi, která se na téma nápravných opatření a jejich využívání při výkonu veřejné správy vede v akademických i praktických kruzích. Snahou je poukázat na některé hmotněprávní i procesněprávní aspekty⁶ ukládání nápravných opatření na úseku ochrany životního prostředí (resp. jeho vybraných složek), především ve světle relativně nové (specifické) právní úpravy, která postihuje nápravu ekologické újmy.

2. NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ – NÁSTROJ K ŘEŠENÍ ZTRÁT NA ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ

Při ztrátách (škodách) na životním prostředí je povinnost k přijetí nápravných opatření především odrazem upřednostnění principu naturální restituce (tj. obnovení nebo nahrazení životního prostředí) před náhradou v penězích. Tento přístup se váže k preferované posloupnosti způsobů odčinění tzv. ekologické újmy. Na rozdíl od ztrát na životním prostředí v podobě škody (jenž má soukromoprávní charakter), kdy způsob odčinění této ztráty (peněžní náhrada, návrat do původního stavu) závisí na vůli vlastníka, v případě ekologické újmy (jenž má veřejnoprávní charakter) je dána jasná preference způsobů odčinění ztráty: 1. uvedení do původního stavu, 2. náhradní plnění (kompenzace), 3. peněžní náhrada. Tento postup je zakotven i v zákoně o životním prostředí – podle ustanovení § 27 odst. 1 je každý, kdo poškozováním životního prostředí nebo jiným protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu, povinen obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho části. Není-li to možné nebo z vážných důvodů účelné, je povinen ekologickou újmu nahradit jiným způsobem (náhradní plnění); není-li to možné, je povinen nahradit tuto újmu v penězích. Souběh těchto náhrad se přitom nevylučuje.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, uložení povinnosti přijmout nápravná opatření je zpravidla předmětem rozhodnutí příslušného orgánu veřejné správy; tak je to alespoň explicitně stanoveno pro povinnosti uvedené v ustanovení § 27 odst. 1 zákona o životním prostředí. Tento zákon tedy v případě vzniklé ztráty (ekologické újmy) předpokládá, že o přijetí vhodných opatření k nápravě vždy rozhodnou příslušné správní orgány; to

⁶ Na zpracování zejména procesně-právních aspektů ukládání nápravných opatření se autorka podílí i v rámci projektu "Správní procesy v právu životního prostředí" (MUNI/A/1036/2009), řešeném pod vedením doc. JUDr. Ivany Průchové, CSc. na Právnické fakultě MU.

ostatně odpovídá koncepci, že oprávněným ze způsobené ekologické újmy je stát (viz § 27 odst. 3 zákona o životním prostředí)⁷.

Přestože jsou nápravná opatření v podobě povinnosti odstranit vzniklou ztrátu na životním prostředí pro ochranu tohoto obecného zájmu klíčová, je třeba si uvědomit, že mezi nápravné prostředky výkonu dozorové činnosti orgánů veřejné správy, využitelné rovněž při ochraně životního prostředí, bývá (podle mého názoru poněkud nepřesně) řazena např. povinnost zdržet se určitého jednání, zákaz činnosti (odnětí oprávnění) či uzavření provozovny^{8,9}. Obecně však nápravné prostředky směřují k odstranění zjištěného závadného stavu, a to ve stanovené lhůtě. Přestože příslušný (dozorový) orgán veřejné správy nemusí být ze zákona vždy nadán oprávněním stanovit i způsob, jakým má povinný subjekt závadný stav napravit, v případě ztrát na životním prostředí se zakotvení takového oprávnění pro dozorové orgány jeví jako žádoucí – byť to samozřejmě s sebou nese větší odborné nároky a zvýšené riziko vydání nesprávného rozhodnutí.

3. NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ VE VYBRANÝCH „SLOŽKOVÝCH“ PŘEDPÍSECH

Jako reprezentativní „vzorek“ předpisů na úseku ochrany životního prostředí, které s nápravnými opatřeními operují, jsem zvolila zákony o ochraně přírody a krajiny, vod, ovzduší, lesa a zemědělského půdního fondu. Přestože i další právní předpisy (spadajících do oblasti ochrany životního prostředí) s přijímáním, resp. ukládáním, nápravných opatření počítají (např. zákon o odpadech, zákon o chemických látkách, zákon o integrované prevenci, zákon o geneticky modifikovaných organismech, lázeňský zákon), pro účely demonstrace institutu nápravných opatření při ochraně životního prostředí (a s ohledem na omezený prostor příspěvku) by snad mohl postačovat stručný rozbor vybraných složkových zákonů.

⁷ Nutno podotknout, že pojem „ztráta na životním prostředí“ může zahrnovat jak škodu (ve smyslu občanského zákoníku) tak ekologickou újmu (ve smyslu zákona o životním prostředí). Oprávněným subjektem tak nemusí být vždy jen stát a reálně zde může docházet z tohoto důvodu k problémům týkajícím se rozsahu jejich nároků.

⁸ Na tato opatření lze přesněji nahlížet buď jako na represivní opatření (z pohledu jejich adresáta) nebo jako na opatření preventivní (z pohledu společnosti). Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 5. 2009, č. j. 4 Ads 21/2008-125: „Pozastavení výkonu činnosti představuje preventivní opatření, nikoliv sankci, a ve veřejném zájmu umožňuje i pro futuro pozastavit výkon činnosti, při které byly porušeny povinnosti stanovené zákonem o ochraně veřejného zdraví. Smyslem tohoto ustanovení je (...) v souladu s čl. 31 a 35 Listiny základních práv a svobod chránit zdraví a zdravé životní podmínky osob před nadměrnou hlukovou zátěží. (...) Uložené opatření (pozastavení výkonu činnosti užívání sportovního hřiště k pořádání veřejných produkcí hudby v noční době) (...) nemá sankční charakter, a pro jeho výrok tudíž neplatí požadavky uplatňované ve vztahu k výrokům rozhodnutí v oblasti správního trestání“.

⁹ Viz Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 312. Zde by se dalo hovořit spíše o opatřeních omezujících či zakazujících.

3.1 OCHRANA PŘÍRODY A KRAJINY

Základním ustanovením zakotvujícím princip naturální restituce při ochraně přírody a krajiny je § 86 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoPK“): „Kdo poškodí, zničí nebo nedovoleně změní části přírody a krajiny chráněné podle tohoto zákona, je povinen navrátit ji do původního stavu, pokud je to možné a účelné. O možnosti a podmínkách uvedení do původního stavu rozhoduje orgán ochrany přírody“. Z dikce tohoto ustanovení vyplývá zákonná povinnost každého k uvedení poškozené, zničené či změněné části přírody a krajiny (chráněné ZoPK) do původního stavu, nicméně k tomu lze přistoupit až na základě rozhodnutí orgánu ochrany přírody. Tento postup je zjevně jednak vyjádřením zájmu na odborném posouzení (ze strany příslušného orgánu ochrany přírody a krajiny), zda návrat do původního stavu bude možný a účelný, a jednak na samotném odborném provedení restituce. Hned v následujícím ustanovení § 86 odst. 2 ZoPK je stanoveno, že není-li uvedení do původního stavu možné a účelné, může orgán ochrany přírody uložit povinnému, aby provedl přiměřená náhradní opatření k nápravě, jejichž účelem je kompenzovat, byť jen zčásti, následky nedovoleného jednání¹⁰.

Tento zákon tedy v souladu s obecným postupem odčiňování ztrát na životním prostředí nejprve ukládá povinnost primárně přijmout taková opatření k nápravě, která vedou k navrácení chráněné části přírody a krajiny do původního stavu, a teprve po uvážení, zda se tento postup jeví jako možný a účelný, mohou být – v případě negativního závěru – uložena náhradní (kompenzační) opatření.

Kompenzační opatření však mohou být podle ZoPK uložena i v případě, kdy nedošlo k jednání v rozporu se zákonem. Takovým příkladem kompenzačního opatření je náhradní výsadba ke kompenzaci ekologické újmy vzniklé pokácením dřevin ve smyslu § 9 ZoPK. Toto kompenzační opatření může být ze strany orgánu ochrany přírody uloženo (žadatel o povolení kácení dřevin) v povolujícím rozhodnutí. Společně s kompenzačním opatřením může být žadateli uložena povinnost následné péče o dřeviny po nezbytně nutnou dobu (nejvýše však na dobu pěti let). Alternativou k uložení provedení náhradní výsadby jsou odvody (tedy finanční plnění) do rozpočtu obce. Tyto odvody přitom musí být účelově využity ke zlepšení životního prostředí. Jak lze ale dovodit z ustanovení § 9 odst. 3 ZoPK, odvody do rozpočtu obce¹¹ poplynou toliko za situace, kdy žadatel úspěšně požádal o povolení ke kácení dřevin z důvodů výstavby.

¹⁰ Uložení povinnosti provést nápravná opatření (uvedení do původního stavu) či náhradního opatření přitom nebrání uplatnění náhrady škody podle jiných předpisů ani možnost postihu za deliktní jednání (§ 86 odst. 3 ZoPK).

¹¹ Pokud však došlo k protiprávnímu pokácení dřevin (tj. bez povolení, příp. v rozporu s povolením), zákon stanoví povinnost k platbě odvodů do Státního fondu životního prostředí (§ 9 odst. 3 ZoPK).

Pokud by měl žadatel v úmyslu pokácet dřeviny z jiného důvodu, bude možné (nikoli nutné) uložit toliko provedení náhradní výsadby. Dojde-li k zajištění náhradní výsadby nebo k zaplacení odvodu¹², je ex lege splněna povinnost náhradního opatření podle § 86 odst. 2 i náhrady ekologické újmy (§ 9 odst. 4 ZoPK).¹³

Co se týká organizačního zabezpečení ukládání nápravných opatření, toto oprávnění je svěřeno příslušným orgánům ochrany přírody (samozřejmě v souladu se zákonem vymezenými pravomocemi – viz čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), jimiž jsou obecní úřady obcí s rozšířenou působností [§ 77 odst. 1 písm. p) ZoPK], krajské úřady [§ 77a odst. 4 písm. v) ZoPK] a Česká inspekce životního prostředí (§ 80 odst. 1 ZoPK). Oprávnění k uložení opatření k nápravě (byť za použití jiné terminologie) svěřil zákonodárce krajským úřadům a správám národních parků a chráněných krajinných oblastí při výkonu státního dozoru a Ministerstvu životního prostředí v rámci vrchního dozoru v ochraně přírody, neboť v rozsahu své působnosti „ukládají opatření k odstranění zjištěných závad“ (§ 85 ZoPK). Ve vztahu ke krajským úřadům se tak jedná o částečnou duplicitu, nápravná opatření je možné chápat spíše jako podskupinu opatření k odstranění zjištěných závad, v jejichž důsledku ztráta na životním prostředí vzniknout může, ale nemusí. V tomto ohledu budou „opatření k odstranění zjištěných závad“ zahrnovat i opatření preventivního charakteru.

Nápravná opatření na úseku ochrany přírody budou zpravidla ukládána samostatným rozhodnutím (v řízení podle správního řád), byť nelze zcela vyloučit, že k jejich uložení dojde v rámci jiného rozhodnutí (např. rozhodnutí o přestupku či jiném správním deliktu na úseku ochrany přírody a krajiny). Na rozdíl od některých jiných zákonů totiž ZoPK explicitně nestanoví, že se opatření k nápravě uloží samostatně (viz např. zákon o odpadech). Za nesplnění takto uložené povinnosti může u tzv. podnikatelů (právnícké osoby nebo fyzické osoby oprávněné k podnikání) vzniknout delikt ní odpovědnost s potenciálem uložení sankce až 2 mil. Kč [§ 88 odst. 2 písm. g) ZoPK], v případě fyzických osob hrozí uložení pokuty do výše 100 tis. Kč [§ 87 odst. 3 písm. e) ZoPK].¹⁴

¹² Právní předpis, který by stanovil výši odvodů, podmínky pro jejich ukládání i případné prominutí, však doposud nebyl vydán, jedná se tedy o neaplikovatelnou alternativu k uložení provedení náhradní výsadby.

¹³ Zde vyvstává otázka vztahu tohoto ustanovení k zákonu č. 167/2008 Sb., který je co do ukládání opatření k nápravě právní úpravou *lex specialis* k ZoPK. Dojde-li ke vzniku ekologické újmy dle zákona č. 167/2008 Sb., je podle mého názoru nutno přistoupit (s ohledem na ustanovení § 90 odst. 4 ZoPK) k provádění nápravy, resp. k přijetí náhradních opatření primárně podle tohoto zákona.

¹⁴ Pokuta se násobí, jedná-li se o přestupky v ochraně zvláště chráněných rostlin a živočichů, dřevin a památných stromů, pokud byly spáchány ve zvláště chráněných územích (§ 87 odst. 4 ZoPK).

3.2 OCHRANA VODY

Nápravná opatření na úseku ochrany vod lze ve smyslu zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „VodZ“) rozdělit na opatření přijímaná za účelem ochrany kvality a kvantity vod (podzemních i povrchových) a opatření přijímaná z důvodu ochrany prostředí, ve kterém se vody nacházejí (typicky vodní útvary, vodní toky).¹⁵

Při ochraně podzemních vod (jakožto primární zásobárny pitné vody pro obyvatelstvo) je původci ztráty (na kvalitě či kvantitě) podzemní vody¹⁶ stanovena povinnost provést podle místních podmínek potřebná opatření k obnovení původního stavu (§ 29 odst. 2 VodZ). Uvedené ustanovení však primárně řeší náhradu škody vzniklé osobě oprávněné k odběru podzemních vod (ta spočívá v opatření náhradního zdroje vody, případně – není-li to možné nebo účelné – v jednorázové náhradě odpovídající snížení hodnoty toho nemovitého majetku, s jehož užíváním je povolení k odběru povrchových vod spojeno).

Nápravná opatření při ochraně kvality povrchových vod jsou přijímána za situace, kdy povrchové vody využívané ke koupání nevyhovují stanovené jakosti vody. V takovém případě však budou opatření k nápravě tohoto stavu přijata (po projednání s orgány ochrany veřejného zdraví a správcem povodí) ze strany příslušného vodoprávního úřadu (§ 34 VodZ).

Ztráty na kvalitě vod jsou často způsobeny různými haváriemi. Podle ustanovení § 41 odst. 1 je původce havárie povinen činit bezprostřední opatření k odstraňování příčin a následků havárie (za využití havarijního plánu, případně podle pokynů vodoprávního úřadu a České inspekce životního prostředí). Taková opatření bezesporu (kromě jiného) zahrnují opatření k nápravě ve smyslu návratu do původního stavu. Ze strany uvedených orgánů veřejné správy však při ukládání těchto opatření – jak vyplývá z dikce zákona (podle pokynů) nebude docházet ve správním řízení, nýbrž mimo jeho rámec. Původce je přitom na výzvu příslušných orgánů ochrany vod při provádění opatření při odstraňování příčin a následků havárie poskytnout (pod hrozbou pokuty) potřebnou součinnost (§ 41 odst. 5 VodZ).

VodZ obsahuje zvláštní pravidla k přijímání, resp. ukládání, opatření k nápravě v § 42. Příslušný vodoprávní úřad uloží povinnost provést

¹⁵ Tato kapitola nebude záměrně zahrnovat nápravná opatření přijímaná po povodních; byť samozřejmě v důsledku povodní k ohrožení či poškození životního prostředí dochází. Nejedná se však bezprostředně o ztráty způsobené lidskou činností, resp. v návaznosti na tuto činnost.

¹⁶ Za předpokladu prokázání příčinné souvislosti mezi provozní činností subjektu a vzniklou ztrátou.

opatření k nápravě¹⁷ závadného stavu za kumulativního naplnění následujících podmínek: 1. Existence původce¹⁸ závadného stavu (tj. následků nedovoleného vypouštění odpadních vod, nedovoleného nakládání se závadnými látkami nebo havárií) a 2. prokázání příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti k ochraně povrchových nebo pozemních vod a závadným stavem. V případě neprovedení uložených opatření k nápravě ze strany původce (povinné osoby), a hrozí-li nebezpečí z prodlení, zajistí provedení nápravných opatření příslušný vodoprávní úřad nebo Česká inspekce životního prostředí na náklady původce.¹⁹ Povinnosti plynoucí z opatření k nápravě původci závadného stavu přitom přecházejí na právní nástupce (§ 42 odst. 3 VodZ)²⁰.

Naplněním povinnosti státu pečovat o životní prostředí (čl. 7 Ústavy) je ustanovení § 42 odst. 4 VodZ, které v případě hrozby závažného ohrožení nebo znečištění vod povazuje vodoprávní úřady k přijetí (resp. k zajištění přijetí) nutných opatření k nápravě, nelze-li je uložit původci závadného stavu) či dalším povinným osobám, jak bylo uvedeno výše. Za tímto účelem uloží vodoprávní úřad opatření k nápravě (odborně i technicky) způsobitelnému „podnikateli“, tedy třetí osobě, jež nemusí mít se závadným stavem nic společného. Rozhodnutí o uložení nápravných opatření je rozhodnutím v řízení podle správního řádu, jehož jediným účastníkem je ex lege tato třetí osoba. Náklady na přijetí nápravných opatření se hradí ze zvláštního účtu kraje.

O povinnosti přijetí opatření k nápravě ztrát na životním prostředí by v některých případech bylo možné hovořit rovněž za situace, kdy by samotné přijímání nápravných opatření za účelem nápravy závadného stavu na vodách způsobilo ztráty na složkách (částech) životního prostředí ve vlastnictví dotčených osob (typicky vlastníci majetku, na němž závadný stav vážne nebo jejichž majetku je nutno použít při odstranění závadného stavu, a kteří zároveň nejsou těmi, jimž bylo opatření k nápravě uloženo, dále vlastníci cizích pozemků nebo staveb - sousedé). „Po dokončení opatření k nápravě jsou ti, jimž byla opatření k nápravě uložena, povinni na své náklady (pokud je provádí vodoprávní úřad podle odst. 4, hradí náklady

¹⁷ Podle povahy věci může být vedle opatření k nápravě uložena povinnost provést opatření k zajištění náhradního odběru vod.

¹⁸ Původcem je vždy ten, kdo závadný stav způsobil. Z okruhů původců jsou nicméně vyňaty jednotky požární ochrany a Hasičský záchranný sbor, pokud k zásahu použili přiměřených prostředků.

¹⁹ Ustanovení § 42 odst. 2 zakotvuje přechod povinnosti původce závadného stavu provést uložená opatření k nápravě na vlastníka majetku (k němuž je závadný stav vázán) získaného v procesu privatizace. Tomuto subjektu mohou být opatření k nápravě uložena toliko za předpokladu, že nový vlastník získal majetek se závadným stavem s vědomím ekologické zátěže a zároveň s ním o tom byla uzavřena zvláštní smlouva či byla-li mu z důvodu závadného stavu, který má být předmětem opatření k nápravě, poskytnuta sleva z kupní ceny.

²⁰ Což platí i pro právního nástupce nového vlastníka nemovitosti, který jej získal za splnění podmínek uvedených v ustanovení § 42 odst. 2 VodZ.

příslušná obec z prostředků státu) uvést pozemky nebo stavby do předchozího stavu, pokud se s jejich vlastníky nedohodli jinak“ (§ 42 odst. 9 VodZ).

Při zjištěných závadách na vodních tocích (ve vodním toku nebo v jeho korytě), když dojde k potřebě přijetí nápravných opatření, příslušný vodoprávní úřad uloží opatření k nápravě (případně na základě návrhu správce vodního toku na opatření k nápravě) osobě, která závadný stav způsobila (je-li to možné). Obdobně jsou ukládána opatření k nápravě vlastníku vodního díla, jsou-li na něm zjištěny závady [přitom nebude rozhodné, zda původcem závadného stavu je vlastník vodního díla či jiná osoba, náklady na opatření k nápravě nese primárně vlastník, což samozřejmě nebrání regresnímu vymáhání vynaložených nákladů na osobě, která je skutečným původcem závadného stavu, viz § 59 odst. 1 písm. d) VodZ)].

O uložení opatření k nápravě jsou oprávněny rozhodnout příslušné vodoprávní úřady (obecní úřady, resp. újezdní úřady na území vojenských újezdů), obecní úřad obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo životního prostředí). S výjimkou postupu výše vymezeného v případě havárií, jsou nápravná opatření ukládána ve správním (resp. vodoprávním) řízení, v rámci výkonu vodoprávního dozoru (§ 110 VodZ) však mohou být i při haváriích uložena nápravná opatření formou správního rozhodnutí. Na rozdíl od vodoprávních úřadů je Česká inspekce životního prostředí oprávněna v rámci své působnosti při ochraně vod vedle ukládání opatření k nápravě nařídít zastavení takové činnosti, která velmi závažným způsobem ohrožuje veřejný zájem a životní prostředí, a to až do doby odstranění nedostatků či jejich příčin (§ 112 VodZ).

Ve srovnání se ZoPK se jeví jako nedostatečné zakotvení sankcí za porušení povinnosti přijmout nápravná opatření (uložená rozhodnutím vodoprávního úřadu nebo České inspekce životního prostředí). „Podnikatelům“ je možné uložit pokutu např. za nepřijetí bezprostředních opatření k odstranění příčin nebo následků havárie, kterou způsobili, za nerespektování pokynů příslušných orgánů veřejné správy při odstraňování havárie či za nevyhovění výzvě těchto orgánů při provádění opatření k odstranění příčin nebo následků havárie (§ 41 odst. 1 a 5 ve spojení s § 116 odst. 1 písm. d) bod 28, 29 a 31). Pokuta postihne i takovou osobu oprávněnou k podnikání, která neuvede pozemky nebo stavby využitě při odstraňování závadného stavu do stavu předchozího (§ 42 odst. 7 ve spojení s § 116 odst. 1 písm. d) bod 33). VodZ však nepamatuje na finanční postih za neprovedení opatření k nápravě ukládaná typicky podle § 42. Při ukládání pokut za porušení VodZ, kdy došlo ke vzniku závadného stavu, se počítá pouze s kladným vlivem jednání povinného subjektu po vzniku závadného stavu – přičinil-li se o zmírnění nebo odstranění škodlivých následků, na výši pokuty (případně její úplné odpuštění) za takové porušení VodZ. Tím se však evidentně nerozumí skutečnost, kdy povinný subjekt přijme nápravná

opatření na základě rozhodnutí příslušného orgánu veřejné správy o uložení nápravných opatření. Pokud tedy nedojde k dobrovolnému přijetí nápravných opatření v žádoucí lhůtě, a bude-li to pro ochranu veřejných zájmů (ochrana životního prostředí, zdraví obyvatel) nezbytné, budou muset být tato nápravná opatření přijata ze strany orgánů veřejné správy s tím, že takto vzniklé náklady budou po povinných subjektech následně vymáhány. Na rozdíl od právnických osob nebo fyzických osob oprávněných k podnikání je možné fyzickým osobám za neprovedení uložených opatření k nápravě pokuty ukládat, neboť porušení povinností uložených na základě VodZ je přestupkem [§ 34 odst. 1 písm. e) zákona o přestupcích], za nějž může Česká inspekce životního prostředí nebo obecní úřad uložit pokutu až do výše 50 tis. Kč.

3.3 OCHRANA OVZDUŠÍ

Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OvzdZ“) umožňuje ukládání opatření k nápravě jak s cílem chránit ovzduší tak s cílem chránit ozonovou vrstvu Země a její klimatický systém. Na rozdíl od již uvedených přístupů k ukládání nápravných opatření nepodmiňuje vydání takového rozhodnutí existence ztráty na této složce životního prostředí (typicky překročení stanovených limitů kvality ovzduší), podmínkou je však protiprávní jednání provozovatele zdroje znečišťování ovzduší, resp. výrobce, dovozce a prodejce výrobků s limitním obsahem těkavých organických látek (§ 38 odst. 1 OvzdZ),²¹ nebo osobě závažně porušující povinnosti vyplývající z ustanovení hlavy III OvzdZ²² (ochrana ozonové vrstvy Země a klimatického systému Země) či relevantních nařízení EU²³.

Za nepřijetí opatření k nápravě uloží Česká inspekce životního prostředí sankci ve formě pokuty provozovateli zvláště velkého, velkého nebo středního stacionárního zdroje, jemuž bylo takové opatření uloženo podle § 38 odst. 1 (viz § 40 OvzdZ), ve stejné situaci může být finanční sankcí – uloženu obecním úřadem - potrestán i provozovatel malého stacionárního

²¹ Vedle opatření k nápravě může být orgánem ochrany ovzduší rovněž rozhodnuto o omezení nebo zastavení provozu stacionárního zdroje znečišťování ovzduší, resp. další nebo plný provoz tohoto zdroje může být přijetím nápravného opatření podmíněn. V případě nedodržování emisních limitů, přípustné tmavosti kouře nebo plánu snížení emisí znečišťujících nebo pachových látek nebo nedodržení přípustné míry obtěžování zápachem přikročí orgán ochrany ovzduší k omezení nebo zastavení provozu, nejsou-li nápravná opatření – vhodné by bylo stanovit nějakou lhůtu – přijata (§ 38 odst. 2 OvzdZ).

²² Alternativou k uložení nápravného opatření je (ze strany České inspekce životního prostředí) návrh na zrušení certifikátu (včetně odejmutí regulovaných látek, fluorovaných skleníkových plynů nebo výrobků obsahujících tyto látky/plyny) na náklady osoby, jež povinnosti porušila.

²³ Zejména nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2037/2000 ze dne 29. června 2000 o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, v platném znění; nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 842/2006 ze dne 17. května 2006 o některých fluorovaných skleníkových plynech.

zdroje znečištění ovzduší. Nápravná opatření jsou ukládána ve správním řízení podle správního řádu, přičemž orgán ochrany ovzduší může ve stanovených případech²⁴ na návrh nebo z vlastního podnětu vydané rozhodnutí změnit nebo zrušit (§ 53 odst. 2 OvzdZ).

Vedle opatření k nápravě přijímaných na základě rozhodnutí ve správním řízení je třeba zmínit rovněž opatření ke zmírňování průběhu a odstraňování důsledků havarijních stavů, která jsou povinnou součástí provozního řádu u zvláště velkých a velkých stacionárních zdrojů. Jejich návrh je povinen provozovatel takového zdroje předložit krajskému úřadu. V případě havárie na tomto zdroji znečištění ovzduší se tedy předpokládá automatické přijetí nápravného opatření ze strany provozovatele, aniž by o tom muselo být ze strany příslušného orgánu ochrany ovzduší zvlášť rozhodnuto [§ 11 odst. 2, § 48 odst. 1 písm. h) OvzdZ]. Pokud by provozovatel nepostupoval v souladu s provozním řádem, může být posléze přistoupeno k uložení nápravných opatření ve smyslu ustanovení § 38 odst. 1 OvzdZ.

3.4 OCHRANA LESA

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (dále „LesZ“) zakotvuje přijímání nápravných opatření ex lege i jejich ukládání při výkonu dozoru na úseku ochrany lesa. První kategorie zahrnuje povinnost subjektů provádějících stavební, těžební a průmyslovou činnost, bezprostředně činit potřebná opatření k odstranění případných škod (§ 13 odst. 3 LesZ), dále povinnost subjektů používajících či svou činností produkujících látky poškozující les provádět opatření k zabránění nebo zmírnění jejich škodlivých následků²⁵ (§ 21 odst. 1 LesZ) a povinnost vlastníka lesa činit bezodkladná opatření k odstranění a zmírnění následků mimořádných okolností a nepředvídaných škod v lese (větrné a sněhové kalamity, přemnožení škůdců apod., viz § 32 odst. 2 LesZ).

Naposled uvedená situace však předpokládá i aktivitu příslušného orgánu státní správy lesů – uložení opatření k nápravě, resp. ke zmírnění následků mimořádných a nepředvídaných okolností. Na rozdíl od vlastníka lesa, který má v přijímání těchto opatření relativně volné pole působnosti, orgán státní správy lesů může uložit opatření, jež jsou dána v taxativním výčtu § 32 odst. 2 LesZ (byť se nevylučuje uložení jejich kombinace). Mezi těmito

²⁴ Např. z důvodu veřejného zájmu na ochraně zdraví lidí před působením nepříznivých účinků znečišťujících látek na lidské zdraví, změny podmínek rozhodných pro vydání rozhodnutí, závažného nebo opakovaného porušení zákonných povinností.

²⁵ Tato opatření však nejsou opatřeními „nápravnými“, jak byly vymezeny v úvodu tohoto článku, uvedené ustanovení je kombinací prevenční povinnosti a povinnosti zabránit dalšímu zhoršování stavu životního prostředí. Podobného charakteru je i povinnost vlastníka lesa zakotvená v ustanovení § 32 odst. 1 LesZ.

opatřeními však není uvedeno žádné, které by mělo vyloženě nápravný charakter; jedná se spíše o opatření ochranná²⁶.

Orgánem státní správy lesů, který rozhoduje o uložení opatření ve smyslu § 32 odst. 2 v rámci svého správního obvodu je obecní úřad obce s rozšířenou působností [§ 48 odst. 1 písm. i) LesZ]. Stejný orgán je rovněž oprávněn uložit opatření k odstranění nedostatků zjištěných při výkonu dozoru a v případě hrozící škody může rovněž rozhodnout o omezení nebo zastavení výroby nebo jiné činnosti v lese až do doby odstranění nedostatků či jejich příčin (§ 51 odst. 1 LesZ). Pokud by tato opatření (resp. nedostatky) přesahovala správní obvod tohoto orgánu, stejná oprávnění má krajský úřad [§ 48a odst. 1 písm. i) a m) LesZ] v rámci svého správního obvodu.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností (příp. krajský úřad) rozhoduje o ukládání pokut na úseku ochrany lesa, které lze uložit i za nesplnění uložených nápravných opatření [§ 54 odst. 1 písm. d) LesZ]. Ministerstvo zemědělství jako ústřední orgán ochrany lesů²⁷ je rovněž oprávněno za toto provinění pokuty ukládat, bylo-li ovšem nápravné opatření (opatření k odstranění zjištěných nedostatků) uloženo jeho rozhodnutím.

Zajímavé je poukázat na § 57 LesZ, podle něhož v případě neúčinnosti sankcí ve formě pokut uložených vlastníkovi lesa, který neplní podstatné povinnosti stanovené tímto zákonem a tím ohrožuje existenci lesa a lesy sousední, rozhodne orgán státní správy lesů o nezbytných opatřeních k odvrácení hrozícího nebezpečí. Toto ustanovení je velmi vágní, nicméně z něho lze podle mého názoru dovodit, aby příslušný orgán státní správy lesů přijal nezbytná opatření sám. Tato opatření však nebudou opatřeními k nápravě, nýbrž opatřeními preventivně-ochrannými, tj. přijatými za účelem odvrácení hrozby zničení lesa (např. při požárech).

3.5 OCHRANA ZEMĚDĚLSKÉHO PŮDNÍHO FONDU

Pravidla ochrany zemědělského půdního fondu při jeho obhospodařování jsou v zákoně č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPFZ“), vymezena zejména výčtem nežádoucích činností. Právě tyto – vlastníkům nebo nájemcům pozemků – zapovězené činnosti (znečišťující půdu a tím potravní řetězec a zdroje pitné vod škodlivými látkami, poškozující okolní pozemky a příznivé vlastnosti půdy, viz § 3 odst. 1 ZPFZ) mohou být důvodem k uložení nápravných opatření (opatření k odstranění zjištěných závad). K tomu jsou oprávněny

²⁶ Zastavení jiných těžeb než těžeb nahodilých a zpracování těžeb nahodilých ve stanoveném rozsahu a termínu, provedení ochranného zásahu směřujícího k zastavení šíření nebo k hubení škodlivých organismů, zničení napadených semen a sazenic, průkazné označování a evidenci vytěženého dřeva, omezení nakládání se dřevem, semeny nebo sazenicemi lesních dřevin.

²⁷ Stejně oprávnění má Ministerstvo životního prostředí při výkonu vrchního státního dozoru (§ 50 odst. 1 LesZ).

(resp. povinný) orgány ochrany zemědělského půdního fondu tehdy, jsou-li pro to závažné důvody²⁸. Před uložením takového opatření je však příslušný správní orgán nutno tuto záležitost s vlastníky nebo nájemci dotčených pozemků předem projednat (§ 3 odst. 4 ZPFZ). Tato povinnost se jeví být jako velmi podstatná pro budoucí účinnou realizaci nápravných opatření a přitom je ve srovnání s ostatními „složkovými“ zákony ojedinělá. Důvodem této ojedinělosti je zjevně ten, že osobou povinnou k přijetí, resp. provedení uložených nápravných opatření je vlastník nebo nájemce pozemku, tedy subjekt, který na něm hospodář, a který jeho poškození ani nemusel způsobit. Povinnou osobou tedy není primárně původce znečištění, nýbrž vlastník (nájemce) pozemku, jemuž je přitom umožněno – musel-li odstranit vady, které nezavinil – požádat Státní fond životního prostředí o poskytnutí příspěvku na zmírnění ekologických důsledků vyplývajících z uložených opatření (§ 3 odst. 5 ZPFZ). Této žádosti by mělo být vyhověno zpravidla tehdy, není-li skutečný původce (viník znečištění) znám, neexistuje-li již, případně na něm nelze náklady na vynaložená nápravná opatření vymoci²⁹.

Nápravná opatření (opatření k odstranění zjištěných závad) jsou ve správním řízení oprávněny uložit všechny orgány ochrany zemědělského půdního fondu, a to v rámci své působnosti při výkonu dozorové činnosti (§ 18 odst. 3 ZPFZ). Nadřízený orgán ochrany zemědělského půdního fondu je přitom při výkonu kontrolní činnosti dávat podněty podřízeným orgánům k uplatnění nápravných opatření v rámci své působnosti (v hierarchii pověřený obecní úřad – obecní úřad obce s rozšířenou působností - krajský úřad – Ministerstvo životního prostředí³⁰). Za nepřijetí uloženého opatření k nápravě je možné uložit sankci ve formě pokuty, jejíž výše je vymezena pro „podnikající“ fyzické a právnické osoby v ZPFZ a pro osoby fyzické v zákoně o přestupcích³¹.

4. NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ PODLE ZÁKONA O EKOLOGICKÉ ÚJMĚ

Přijetím zákona o ekologické újmě, jehož účelem byla především implementace směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/35/ES o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí (dále jen „Směrnice“), došlo k přijetí speciální úpravy nápravných opatření, a to jak po stránce hmotněprávní, tak po stránce

²⁸ Nadto je možné dle situace rozhodnout o zákazu využívání kontaminovaného pozemku pro výrobu zemědělských produktů, mohlo-li by jeho využíváním dojít k ohrožení zdraví nebo životů lidí (§ 3 odst. 3 ZPFZ).

²⁹ SFŽP však kupodivu doposud žádnou takovou žádost nepřijal a neřešil. Tímto vřele děkuji Daně Prudíkové za poskytnutí této informace.

³⁰ MŽP může dávat podnět všem orgánům ochrany zemědělského půdního fondu, nejenom těm v hierarchii bezprostředně podřízeným.

³¹ Vznik a následky této odpovědnosti za přestupek, resp. jiný správní delikt, samozřejmě nebrání vzniku a uplatnění odpovědnosti za trestný čin a odpovědnosti za škodu podle občanského zákoníku.

procesní. Ve vztahu k výše rozebraných složkovým zákonům má zákon o ekologické újmě – s výjimkou OvzdZ – aplikační přednost při přijímání nápravných opatření za ztráty vzniklé na životní prostředí, které jsou tímto zákonem pokryty, tj. spadají do jeho působnosti.

Na rozdíl od výše uvedených složkových zákonů obsahuje zákon o ekologické újmě definici nápravného opatření, které charakterizuje jako opatření přijaté ke zmírnění dopadů ekologické újmy, jehož cílem je obnovit, ozdravit nebo nahradit poškozené přírodní zdroje nebo jejich zhoršené funkce anebo poskytnout přiměřenou náhradu těchto zdrojů nebo jejich funkcí [§ 2 písm. k)]. Jak je vidět, tato definice zahrnuje jak opatření nápravná (ve smyslu *restitutio in integrum*), tak (nápravná) opatření náhradní.

Aby bylo možné určit, ve kterých případech dojde k přednostnímu uplatnění nápravných opatření ve smyslu zákona o ekologické újmě, je nutné předestřít rozsah působnosti tohoto zákona, který je přesně vymezen. Vztahuje se na ekologickou újmu, kterou se v pojetí tohoto zákona rozumí nepříznivá měřitelná změna přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, která se může projevit přímo nebo nepřímo; jedná se o změnu na 1. chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovištích, která má závažné nepříznivé účinky na dosahování nebo udržování příznivého stavu ochrany takových druhů nebo stanovišť, 2. podzemních nebo povrchových vodách včetně přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod, která má závažný nepříznivý účinek na ekologický, chemický nebo množství stav vody nebo na její ekologický potenciál, nebo 3. půdě znečištěním, jež představuje závažné riziko nepříznivého vlivu na lidské zdraví v důsledku přímého nebo nepřímého zavedení látek, přípravků, organismů nebo mikroorganismů na zemský povrch nebo pod něj. Zároveň se však musí jednat o újmu způsobenou provozní činností uvedenou v příloze č. 1 nebo i jinou provozní činností.

Je podstatné uvést, že povinnost k nápravě ekologické újmy podle tohoto zákona je v zásadě založena na objektivní odpovědnosti (odpovědnosti za výsledek), která však není podmíněna protiprávností jednání odpovědného subjektu – provozovatele vymezených činností (příloha č. 1). Ke vzniku odpovědnosti, resp. povinnosti provést nápravné (preventivní) opatření postačuje prokázání příčinné souvislosti mezi provozní činností uvedenou v příloze č. 1 zákona a vznikem ekologické újmy. Prokázání protiprávnosti se vyžaduje toliko v případě ekologické újmy na chráněných druzích a přírodních stanovištích, která byla provozovatelem způsobena provozní činností neuvedenou v příloze č. 1 (viz § 5).³²

³² Zákon o ekologické újmě nadto obsahuje následující liberační důvody z objektivní odpovědnosti za ekologickou újmu, a sice byla-li způsobena a) ozbrojeným konfliktem, nepřátelskou akcí, občanskou válkou nebo povstáním, b) živelní událostí výjimečné a neodvratné povahy, c) činností, na kterou se vztahuje Smlouva o založení Evropského

Aby mohlo dojít k přijetí či uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě, musí dojít k ekologické újmě ve smyslu tohoto zákona, který se navíc nevztahuje ani na ekologickou újmu způsobenou událostí nebo emisí, k níž došlo před nabytím jeho účinnosti (17. 8. 2008), resp., k níž došlo po nabytí jeho účinnosti jako důsledek provozní činnosti, která byla prokazatelně ukončena před tímto dnem (§ 22 odst. 2). Ani na takto vzniklou ekologickou újmu nebude možné aplikovat postup při přijímání a ukládání nápravných opatření podle tohoto zákona a bude nutné vystačit si s prostředky, jež umožňuje právní úprava dosavadní (tj. podle jednotlivých složkových zákonů).

Nyní tedy můžeme přistoupit k samotné koncepci nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě. K přijímání nápravných opatření bude docházet dvěma postupy: 1) Plněním povinnosti přijmout nápravná opatření ze strany provozovatele ex lege, tj. přímo, mimo správní řízení a 2) plněním povinnosti přijmout nápravná opatření uložená rozhodnutím ve správním řízení.

4.1 POVINNOST PŘIJMOUT NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ EX LEGE

V případě vzniku nebo zjištění ekologické újmy je provozovatel povinen neprodleně provést veškerá proveditelná nápravná opatření k okamžité kontrole, omezení, odstranění nebo jinému zvládnutí znečišťujících látek nebo jiných škodlivých faktorů s cílem omezit ekologickou újmu a nepříznivé účinky na lidské zdraví nebo předejít dalšímu rozšiřování ekologické újmy, nepříznivým účinkům na lidské zdraví nebo dalšímu zhoršení funkcí přírodních zdrojů (§ 7 odst. 1). Jedná se o tzv. zastavující či bezprostřední nápravná opatření.³³ Neprodleně poté je provozovatel povinen informovat příslušný orgán (Českou inspekci životního prostředí³⁴), případně tento orgán je oprávněn po provozovateli informace o ekologické újmě a o doposud přijatých nápravných opatřeních vyžadovat.

Dále je provozovatel povinen bez zbytečného odkladu vypracovat (v souladu s přílohou č. 4 k zákonu o ekologické újmě) návrh nápravných opatření k zajištění nápravy ekologické újmy na chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin, přírodních stanovištích nebo vodách a předložit ho inspekci ke schválení. Otázkou je, zda je provozovatel

společnosti pro atomovou energii, d) činností, na kterou se vztahuje občanskoprávní odpovědnost za jaderné škody podle atomového zákona, nebo činností, při které se na odpovědnost a náhradu škody či újmy vztahují mezin. smlouvy uvedené v příloze č. 2 tohoto zákona, e) činností, jejímž účelem je zajišťování obrany České republiky nebo mezinárodní bezpečnosti nebo f) činností, jejímž jediným účelem je ochrana života, zdraví nebo majetku osob před živelnými událostmi.

³³ Viz Stejskal, V., Vícha, O. Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě s komentářem, souvisícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, s. 91.

³⁴ Na území národních parků a chráněných krajinných oblastí jsou příslušným orgánem v rozsahu působnosti inspekce správy NP nebo CHKO.

povinen tento návrh vypracovat i v případě, že došlo k ekologické újmě toliko na půdě; tento postup by byl zjevně vynucován nadbytečně. V případě ekologické újmy na půdě bude proto nutné postupovat (po provedení bezprostředních nápravných opatření) podle § 11 zákona o ekologické újmě. Návrh opatření příslušný orgán buď schválí anebo může provozovateli uložit jejich doplnění nebo změny (§ 7 odst. 3). V této fázi, tj. ještě před případným zahájením správního řízení o uložení nápravných opatření může příslušný orgán provozovatele vyzvat, aby ve stanovené lhůtě provedl nezbytná nápravná opatření a udělit mu pokyny, kterými se má řídit při jejich provádění; vedle výzvy však může příslušný orgán o tomto postupu, tj. o podmínkách a lhůtě provedení nápravných opatření rozhodnout „v řízení“ (§ 7 odst. 4). Nevede-li provedené nápravné opatření k nápravě ekologické újmy, je provozovatel opět povinen informovat příslušný orgán.

Postup přijímání, resp. ukládání nápravných opatření ještě před samotným řízením o uložení nápravných opatření (viz níže) působí poněkud zmatečně a nejednoznačně, resp. v případě „rozhodnutí“ o provedení nápravných opatření ve stanovené lhůtě a za stanovených podmínek (§ 7 odst. 4) se prolíná s procesem ukládání nápravných opatření podle § 8. Nejasně působí i tzv. výzva k provedení nezbytných nápravných opatření, resp. udělení pokynů k jejich provádění. Lze případné nerespektování této výzvy vůbec vymáhat? Mám za to, že nikoliv, a to i navzdory ustanovení § 19 odst. 1 písm. c), podle něhož se provozovatel dopustí správního deliktu, neprovede-li veškerá proveditelná opatření podle § 7 odst. 1 nebo podle § 7 odst. 4 věty první. Vymezení této skutkové podstaty správního deliktu je totiž natolik vágní, že jej snad ani není možné spravedlivě aplikovat. S odkazem na formulace ustanovení § 19 odst. 1 písm. c) je zde zjevná snaha o materiální pojmání tzv. výzvy jakožto rozhodnutí (individuálního správního aktu), jimiž je provozovateli ukládána povinnost. Označení tohoto rozhodnutí jako „výzvy“ je proto zbytečně matoucí a vlastně nadbytečné.

V případě nečinnosti provozovatele, nebo pokud provozovatel neexistuje, je povinnost přijmout nezbytná nápravná opatření přesunuta na stát. Příslušný orgán musí přitom k provedení nezbytných nápravných opatření přistoupit bez zbytečného odkladu (§ 7 odst. 6 zákona o ekologické újmě)³⁵. Bylo-li nutno přijmout nezbytná nápravná opatření pro nečinnost odpovědného provozovatele, bude možné po něm náklady vynaložené na provedení těchto opatření zpětně vymáhat.

³⁵ Provedení nezbytných opatření může být zajištěno prostřednictvím odborně a technicky způsobilého subjektu (podnikatele). V takovém případě se bude jednat o veřejnou zakázku, tj. bude nutno aplikovat zákon č. 136/2007 Sb., o veřejných zakázkách [s případným využitím výjimky ve smyslu § 18 odst. 1 písm. b) - veřejné zakázky spojené se zvláštními bezpečnostními opatřeními].

4.2 POVINNOST PŘIJMOUT NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ NA ZÁKLADĚ SPRÁVNÍHO ROZHODNUTÍ

Správní řízení o uložení nápravných opatření může zahájeno buď z moci úřední, nebo na základě žádosti (§ 8 zákona o ekologické újmě). Řízení o uložení nápravných opatření zahájí příslušný orgán (inspekce) ex offio jakmile se dozví o skutečnosti, která nasvědčuje tomu, že mohlo dojít k ekologické újmě nebo pokud bezprostředně hrozí její vznik. Řízení na základě žádosti bude zahájeno v případě, že žádost je doložena relevantními informacemi a údaji nasvědčujícími vzniku nebo bezprostřední hrozbě ekologické újmy. Tuto žádost mohou podat fyzické nebo právnické osoby, které jsou ekologickou újmou dotčeny nebo u nichž je takové dotčení pravděpodobné (§ 8 odst. 2)³⁶.

Co se týká účastenství v tomto typu řízení, bude se subsidiárně aplikovat správní řád (§ 27). Okruh osob oprávněných k podání žádosti o zahájení řízení je vymezen v čl. 12 odst. 1 Směrnice³⁷ - vedle dotčených nebo pravděpodobně dotčených osob se jedná o osoby mající dostatečný zájem na rozhodování o životním prostředí³⁸, resp. prohlašující, že došlo k porušení práva. Podle čl. 13 Směrnice mají přitom osoby oprávněné podat žádost k zahájení řízení zaručeno právo na přístup k soudní ochraně³⁹.

Na řízení o uložení nápravných opatření se vztahuje správní řád. V rámci tohoto řízení je kladen důraz na zásadu materiální pravdy, kdy musí inspekce jako příslušný orgán „spolehlivě zjistit stav věci“. Tento požadavek v případě zjišťování ekologické újmy činí v praxi značné potíže, dokonce představuje (především u ekologické újmy na biodiverzitě) překážku samotné aplikace zákona o ekologické újmě.⁴⁰ Výsledkem řízení bude individuální správní akt – rozhodnutí, kterým inspekce uloží

³⁶ Pokud by došlo ke zpětvzetí žádosti, nedojde k zastavení zahájeného řízení, jsou-li dány důvody pro zahájení řízení z moci úřední (§ 8 odst. 4). Toto ustanovení reflektuje účel zákona, a sice požadavek nápravy každé ekologické újmy, k níž došlo. Pokud jsou tedy zároveň dány důvody pro zahájení řízení z moci úřední, v případě zpětvzetí žádosti musí být v řízení pokračováno.

³⁷ Zákon o ekologické újmě okruh těchto osob nevymezuje, uvedené ustanovení Směrnice tedy bude muset být aplikováno přímo.

³⁸ Za tímto účelem se podle Směrnice považuje zájem jakékoliv nevládní organizace usilující o ochranu životního prostředí a splňující všechny požadavky vnitrostátního práva za dostatečný.

³⁹ Srov. čl. 2 odst. 5 a čl. 9 odst. 2 Úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Aarhuská úmluva), 124/2004 Sb. m. s.

⁴⁰ Jak uvádí ČIŽP, překážkou postupu podle zákona o ekologické újmě je nedostatečná evidence a znalost „základního stavu“ lokality před zásahem, zejména konkrétní a aktuální informace o počtu jedinců či výskytu chráněných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Tímto děkuji kolegyni Jitce Bělohřadové za zprostředkování informace získané ze strany ČIŽP.

provozovateli provedení nápravných opatření, ve kterém stanoví jejich podmínky a určí lhůtu, ve které má dojít k jejich provedení.⁴¹

4.3 FORMY NÁPRAVNÝCH OPATŘENÍ

Ve srovnání s výše uvedenými složkovými zákony nabízí zákon o ekologické újmě (v příloze č. 4) zvláštní postup (tzv. společný rámec) při výběru nejvhodnějších nápravných opatření k zajištění nápravy ekologické újmy na chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin, přírodních stanovištích nebo vodách. Nápravy ekologické újmy, která spočívá v obnově životního prostředí zpět do jeho základního stavu, se dosahuje pomocí 3 typů těchto opatření: 1) primární nápravná opatření (vrací poškozené přírodní zdroje nebo jejich zhoršené funkce do základního stavu), 2) doplňková nápravná opatření (doplňuje opatření primární, která nespĺnila plně svůj účel), 3) vyrovnávací nápravná opatření (cílem je vyrovnání přechodných ztrát na přírodních zdrojích nebo jejich funkcích, probíhá, dokud primární náprava nedosáhne svého účinku, probíhá na poškozené nebo náhradní lokalitě). Při ukládání nápravných opatření je přitom třeba zvažovat např. dopad na lidské zdraví a bezpečnost, pravděpodobnost úspěchu či náklady na provedení⁴². Zatímco primární nápravná opatření mají za cíl navrátit poškozené životní prostředí do původního stavu, v případě doplňkových a vyrovnávacích nápravných opatření (jak to vyplývá z přílohy II ke Směrnici i z preambule k této Směrnici) může jít i o poskytnutí rovnocenné alternativy přírodních zdrojů nebo jejich funkcí.

Co se týká ekologické újmy na půdě, v případě podezření na její vznik je třeba před přijetím případných nápravných opatření provést analýzu rizik. To zajišťuje příslušný orgán (inspekce, resp. správ NP či CHKO), který je povinen si vyžádat stanovisko krajské hygienické stanice, co do posouzení rizik pro lidské zdraví. Do zpracování analýzy rizik je řízení o uložení nápravných opatření přerušeno (§ 11 odst. 1). Je-li touto analýzou prokázána ekologická újma na půdě, příslušný orgán zajistí zpracování návrhu možných nápravných opatření a jejich hodnocení (do zpracování tohoto návrhu se opět řízení o uložení nápravných opatření přerušuje)⁴³. Zároveň je stanovena provozovateli povinnost, aby přijal uložena nápravná opatření. Byť to ze zákona není zcela jasné, toto rozhodnutí by mělo být

⁴¹ Případné odvolání proti tomuto rozhodnutí nemá odkladný účinek (§ 21 odst. 1 zákona o ekologické újmě).

⁴² Pokud by byly náklady na nápravná opatření neúměrné možným získaným přínosům pro životní prostředí, inspekce může rozhodnout, že nebudou přijata žádná další nápravná opatření; to však jen za předpokladu, kdy již přijatá nápravná opatření zajišťují, že zde již nadále není žádné významné riziko nepříznivých účinků na lidské zdraví, vodu nebo chráněné druhy a přírodní stanoviště (viz bod 4.3 přílohy č. 4 k zákonu o ekologické újmě).

⁴³ Podrobnosti stanoví vyhláška č. 17/2009 Sb., o zjišťování a nápravě ekologické újmy na půdě.

logicky vydáno až po zpracování návrhu nápravných opatření a jejich hodnocení.

4.4 ZÁKON O EKOLOGICKÉ ÚJMĚ JAKO LEX SPECIALIS

Co do ukládání nápravných opatření je zákon o ekologické újmě ve vztahu k některým složkovým předpisům (zákon o ochraně přírody a krajiny, vodní zákona, zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, lesní zákona a lázeňský zákon) speciální právní úpravou. Nápravná opatření podle složkových právních předpisů se neuloží, pokud bylo k nápravě ekologické újmy vydáno rozhodnutí o uložení nápravného opatření podle zákona o ekologické újmě. V zásadě se řízení o uložení nápravného opatření podle některého z uvedených složkových právních předpisů přeruší⁴⁴, bylo-li k nápravě ekologické újmy zahájeno řízení o uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě.

Tak v případě vzniku ekologické újmy na chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin nebo na přírodních stanovištích vymezených v zákoně o předcházení ekologické újmě má uložení nápravného opatření podle zákona o ekologické újmě přednost před uložením nápravného opatření podle § 86 ZoPK (viz § 90 odst. 4 ZoPK). Aplikační přednost zákona o ekologické újmě se tedy vztahuje jak na nápravná opatření (§ 86 odst. 1) tak na náhradní opatření k nápravě (§ 86 odst. 2).

V případě ekologické újmy na vodách se upřednostní řízení o uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě u opatření k nápravě podle § 42 (opatření k odstranění závadného stavu), § 110 odst. 1 (opatření k odstranění zjištěných závad v rámci vodoprávního dozoru), § 111 odst. 2 (opatření k odstranění zjištěných závad v rámci vrchního vodoprávního dozoru) nebo § 112 odst. 1 písm. b) (opatření k odstranění a nápravě zjištěných nedostatků, jejich příčin a škodlivých následků) VodZ (§ 126 odst. 7 VodZ). Tento složkový zákon navíc umožňuje náhradu nákladů na nápravná opatření k nápravě ekologické újmy na vodách podle zákona o ekologické újmě ze zvláštního účtu kraje, jenž byl zřízen za účelem krytí nákladů na nezbytná opatření k nápravě (tj. k odvrácení nebezpečí závažného ohrožení nebo znečištění vod) podle vodního zákona (§ 42 odst. 5 VodZ). Nutno podotknout, že v případě nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě je podmínkou jejich krytí ze zvláštního účtu kraje⁴⁵ rovněž jejich nezbytnost; bude se jednat o situace, kdy je odpovědný

⁴⁴ Ve smyslu § 65 správního řádu může správní orgán po dobu přerušení řízení činit úkony podle § 137 odst. 1 (opatřování vysvětlení) a § 138 (zajišťování důkazů). Lhůty týkající se provádění úkonů v řízení neběží. Lhůta pro vydání rozhodnutí ve věci neskončí dříve než 15 dnů ode dne, kdy přerušeno řízení skončilo.

⁴⁵ Finanční prostředky je kraj povinen zaslat příslušnému orgánu (inspekci, správě NP, CHKO) bez zbytečného odkladu na základě jeho žádosti (§ 42 odst. 5 VodZ).

provozovatel nečinný nebo není znám (viz § 7 odst. 1 ve spojení s § 7 odst. 6 zákona o ekologické újmě).

Stejně tak dojde k upřednostnění nápravného opatření podle zákona o ekologické újmě, resp. k přerušení zahájeného řízení o uložení nápravných opatření podle § 3 odst. 3 ZoZPF (odstranění zjištěných závad, jsou-li pro to závažné důvody), pokud bylo k nápravě ekologické újmy zahájeno řízení o uložení nápravného opatření podle zákona o ekologické újmě (§ 23 odst. 5 ZoZPF).

V případě nápravných opatření podle LesZ je formulace přednostní aplikace zákona o ekologické újmě poněkud modifikována, neboť dochází k upřednostnění uložení nápravných opatření podle tohoto zákona, které je dostatečné k odstranění zjištěných nedostatků, popřípadě ke zlepšení stavu lesů a plnění jejich funkcí (...), před uložení nápravného opatření podle § 51 odst. 1 LesZ (viz § 58 odst. 4 LesZ). Zde vyvstává otázka, kdo posuzuje, zda opatření přijaté na základě zákona o ekologické újmě je ve vztahu ke způsobené újmě na lesích dostatečné, orgán státní správy lesů nebo orgán příslušný podle zákona o ekologické újmě? Přikláním se k první z možností – pokud byla přijata opatření k nápravě podle zákona o ekologické újmě, ale nebyla dostatečná⁴⁶, může orgán státní správy lesů (obecní úřad obce s rozšířenou působností, příp. krajský úřad) rozhodnout o „dodatečných“ nápravných opatřeních podle lesního zákona, tj. opatřeních k odstranění závadného stavu na úseku ochrany lesa, lesní půdy a lesních ekosystémů. Nabízí se však otázka, zda se v takové situaci (pokračování v řízení o uložení nápravných opatření podle LesZ, byla-li zároveň předtím přijata „nedostatečná“ nápravná opatření podle zákona o ekologické újmě) nebude jednat o překážku řízení *rei iudicatae*. Provedení dodatečných nápravných opatření by navíc nebylo možné spravedlivě požadovat v případě, kdy by nedostatečnost nápravných opatření uložených podle zákon o ekologické újmě pro účely lesního zákona byla založena na základě nesprávného (např. neodborného) rozhodnutí příslušného orgánu.

V uvedených situacích, tj. v případě ekologické újmy, která se zároveň kryje se závadnými stavy podle vybraných složkových zákonů, je možné charakterizovat dva postupy ze strany příslušných orgánů veřejné správy, předvídané zákonem: 1) uloží se opatření podle zákona o ekologické újmě a řízení o uložení opatření podle složkového zákona se vůbec nezahájí, 2) zahájené řízení o uložení opatření podle složkového zákona se přeruší do rozhodnutí o uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě a

⁴⁶ K aplikaci zákona o ekologické újmě v případě újmy na složkách chráněných LesZ by mohlo dojít v následujících typových situacích: a) Nepříznivé změny na lesních porostech, které jsou chráněnými druhy planě rostoucích rostlin ve smyslu zákona o ekologické újmě, b) znečištění půdy ve smyslu zákona o ekologické újmě, patřící do pozemků určených k plnění funkcí lesa, c) znečištění lesních pozemků, které jsou zároveň přírodními stanovišti podle zákona o ekologické újmě.

poté a) se v řízení pokračuje s tím, že se ukončí bez uložení opatření podle složkového zákona – řízení se usnesením zastaví ve smyslu § 66 odst. 2 správního řádu, b) se v řízení pokračuje s tím, že jsou přijata další opatření k odstranění zjištěných nedostatků; je však třeba dodat, že takto (dodatečně) není z důvodu překážky věci rozhodnuté (stejný předmět řízení, stejní účastníci) možné uložit opatření, k jejichž uložení mohlo a mělo být přistoupeno v řízení podle zákona o ekologické újmě. Dodatečná opatření či jiná opatření k odstranění zjištěných nedostatků proto přicházejí podle mého názoru v úvahu toliko v případech, kdy je jejich účelem odstranění, resp. náprava závadného stavu, na něž již zákon o ekologické újmě nedopadá.

5. ZÁVĚREČNÉ SHRNU TÍ

Patří-li mezi základní funkce sankčních nástrojů funkce preventivní, reparační, represivní a satisfakční⁴⁷, v případě nápravných opatření zcela zřetelně převyšuje funkce reparační všechny ostatní. V zájmu co nejefektivnější ochrany životního prostředí se jeví jako primární požadavek „potrestat“ původce ztrát na životním prostředí uložением opatření k nápravě, než uložением např. pokuty, byť souběh obou těchto nástrojů není vyloučen. To však jen za předpokladu existence delikt ní odpovědnosti původce ztrát, tzn., došlo-li k jednání protiprávnímu. Nutno poznamenat, že uložení sankce ve formě pokuty může být v některých případech nadbytečné a neúčelné (z důvodu nevymahatelnosti), neboť náklady na nápravná opatření mnohdy převyšují pokuty v částkách, jejichž uložení zákony umožňují.

V případě, že dojde k ekologické újmě takovým jednáním provozovatele, které není v rozporu s právními předpisy, nastupuje toliko jeho odpovědnost za provedení či přijetí nápravných opatření (a to at' už jako povinnost ze zákona – v případě nezbytných nápravných opatření nebo jako povinnost založená rozhodnutím ve správním řízení). Vznik takovéto odpovědnosti výslovně umožňuje zákon o ekologické újmě, u výše uvedených složkových zákonů je tato odpovědnost, resp. povinnost různá a mnohdy diskutabilní. Zatímco podle ZPFZ má takovou povinnost bez protiprávního jednání vlastník (nájemce) pozemku, v případě ZoPK (s výjimkou uložení kompenzačních opatření v povolení ke kácení dřevin), VodZ či OvzdZ může být nápravné opatření uloženo jen v případě porušení zákonných povinností. Protiprávnost obecně vyžaduje rovněž oprávnění příslušného orgánu veřejné správy uložit „opatření k odstranění nedostatků“ zjištěných při výkonu dozoru, které je typické pro většinu složkových právních předpisů.

Z výše provedeného srovnání přijímání a ukládání nápravných opatření podle vybraných složkových zákonů a později přijatému zákonu o ekologické újmě vyplývají následující závěry, resp. zjištění:

⁴⁷ Viz např. Knapp, V. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 201.

I. Pojmová nejednotnost: Ve složkových právních předpisech se nápravnými opatřeními vedle pojmu „opatření k nápravě“ mohou rozumět i „opatření k odstranění (zjištěných) nedostatků“, „opatření k odstranění závadného stavu“ či „opatření k odstranění škod“. ZOPK dále používá pojem „náhradní opatření k nápravě“. Vedle toho zákon o ekologické újmě, který obsahuje definici nápravného opatření, pod tento pojem zahrnuje jak opatření nápravná, tak opatření náhradní. Zároveň ale také rozlišuje mezi nápravnými opatřeními nezbytnými (jež nesnesou odkladu) a nápravnými opatřeními, o nichž rozhoduje příslušný orgán ve správním řízení. Z pohledu sémantického, ale i z pohledu významového se výše uvedené pojmy odlišují, předpokládám však, že relevance těchto odlišností není pro praxi příliš vysoká, tj. bez existence významnějších negativních dopadů. Lze nicméně souhlasit s názorem, že *„institut opatření k nápravě by měl být koncipován jednotně, pokud nebudou existovat opodstatněné důvody, aby byl konstruován specifickým způsobem“*⁴⁸.

Tento dílčí závěr vybízí ke kategorizaci nápravných opatření, která je možná např. podle následujících hledisek:

- 1) podle účelu nápravného opatření, resp. jeho účinků na objekt ochrany (životní prostředí): nápravná opatření a) s účinkem napravujícím (ve smyslu uvedení do původního stavu), b) s účinkem nahrazujícím (kompenzačním), c) s účinkem vyrovnávacím.
- 2) podle části (složky) životního prostředí, na kterou má nápravné opatření působit: nápravná opatření a) působící na jednu ze složek životního prostředí (např. voda, ovzduší, půda atd.), b) nápravná opatření působící na více složek současně.
- 3) procesně-právní hledisko: nápravná opatření přijímaná a) ze zákona, b) na základě výzvy kontrolního orgánu, c) na základě správního rozhodnutí.
- 4) časové hledisko: nápravná opatření a) nezbytná (bezprostřední, zastavující), b) následná (dodatečná), event. c) doplňková.

Jak je patrné z výše nastíněné kategorizace, rozdíly mezi jednotlivými typy nemusí být vždy zřetelné, ukládaná nápravná opatření lze většinou zařadit zároveň do několika kategorií. K tomu je třeba zdůraznit, že nápravná opatření (ať jsou již nazvána jakkoli) v právu životního prostředí se nutně prolínají s dalšími opatřeními jiného charakteru (preventivní, ochranná, zákazová apod.).

⁴⁸ Cit. Průchová, I. Formy činnosti veřejné správy na úseku ochrany životního prostředí. In Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí, I. Díl, Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 124.

II. Problematická aplikovatelnost zákona o ekologické újmě:

S ohledem na velice úzce vymezený rozsah působnosti tohoto zákona se zatím jedná o právní předpis v praxi doposud neaplikovaný (a snad i obtížně aplikovatelný). To však co do problematiky nápravných opatření neubírá na jeho inspirativnosti. Zejména příloha č. 4 (resp. příloha II Směrnice) může sloužit jako vodítko při ukládání nápravných opatření i v rámci jednotlivých složkových právních předpisů, nedosahuje-li ekologická újma takových parametrů (resp. není-li ze strany příslušného správního orgánu taková újma dostatečně zjištěna), aby jí bylo možné řešit podle zákona o ekologické újmě.

III. Nedomyšlenost procesních postupů: V případě zákona o ekologické újmě, který částečně reguluje i postup při ukládání nápravných opatření se jeví z teoretického pohledu jako nepřilíš jasná kombinace tzv. výzev správního orgánu k provedení nápravného opatření (jedná se o správní rozhodnutí v materiálním slova smyslu nebo o tzv. jiný úkon orgánu veřejné správy?). Jaká je vymahatelnost takové výzvy? Jaký je její vztah, resp. vliv na případné následné rozhodnutí o uložení nápravných opatření? V neposlední řadě zde stojí i naznačené problémy v situaci, kdy řízení o uložení nápravných opatření podle složkových zákonů pokračuje po svém přerušení z důvodu řízení o uložení nápravných opatření podle zákona o ekologické újmě (viz kapitola k LesZ). Autorka přiznává, že zatím má více otázek než odpovědí, což však (na rozdíl od výše zmíněného kvaziproblému s pojmovou nejednotností) naznačuje i reálné aplikační obtíže.

Literature:

- Damohorský, M. Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí. Praha: Karolinum, 1999.
- Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha: C. H. Beck, 2007.
- Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Hinteregger, M. (ed.) Environmental Liability and Ecological Damage in European Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Knapp, V. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995.
- Mates, P. Nápravná opatření ve správním dozoru. In Obchodní právo, č. 9, 1998, s. 22 - 26.
- Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí, I. Díl, Brno: Masarykova univerzita, 2009.

- Průcha, P. Správní právo. Brno: Masarykova univerzita, 2007.
- Stejskal, V., Vícha, O. Zákon o předcházení ekologické újmy a její nápravě, s komentářem, souvisejícími předpisy a s úvodem do problematiky ekologicko-právní odpovědnosti. Praha: Leges, 2009.

Contact – email

rybarova@mail.muni.cz